

บทบาทของหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษในกัลกัตตา กับการประกาศสงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ ๒

The Role of the Calcutta Press
in the Commencement
of the Second Anglo-Burmese War

รัชตพงศ์ มะลิทอง*

Rachatapong Malithong

บทคัดย่อ

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์นิพนธ์ของการศึกษาจักรวรรดินิยมอังกฤษได้เน้นย้ำถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมของคนอังกฤษในดินแดนโพ้นทะเลต่อการสร้างจักรวรรดินิยมอังกฤษ โดยคนอังกฤษกลุ่มดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นพ่อค้า มิชชันนารี เจ้าหน้าที่ในรัฐบาลอาณานิคมและบริษัทการค้า ได้รับความสนใจจากนักประวัติศาสตร์ในฐานะตัวขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้เกิดการขยายอาณานิคมของอังกฤษโดยเฉพาะในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บทความชิ้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่าหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษในกัลกัตตาเป็นหนึ่งในตัวขับเคลื่อนดังกล่าวเช่นกันโดยเฉพาะการประกาศสงครามอังกฤษ-

* นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต Department of History, School of Arts, Languages and Culture, University of Manchester ประเทศสหราชอาณาจักร

พม่าครั้งที่ ๒ ใน ค.ศ. ๑๘๕๒ บทความนี้เลือกที่จะศึกษารายงานข่าวที่ตีพิมพ์ในช่วงฤดูร้อน ค.ศ. ๑๘๕๑ จนถึงเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๘๕๒ จากหนังสือพิมพ์สามสำนัก ได้แก่ *Bengal Hurkaru*, *Englishman* และ *Friend of India* ซึ่งได้รับการจัดเก็บในหอสมุดกรุงลอนดอน การศึกษาพบว่าหนังสือพิมพ์ในกัลกัตตามีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นและโน้มน้าวให้ผู้อ่านและรัฐบาลอังกฤษในอินเดียตระหนักถึงความจำเป็นในการเข้าแทรกแซงทางการเมืองในราชอาณาจักรพม่า รวมถึงแนวคิดการทำสงครามและการผนวกดินแดนพม่าตอนล่างซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการค้าและเศรษฐกิจของชนชั้นพ่อค้าชาวอังกฤษ

คำสำคัญ : จักรวรรดินิยมอังกฤษ หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษในกัลกัตตา สงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ ๒

Abstract

Discussions about the historiography of British imperial history has led scholars to focus on the role of British expatriates in the making of the empire. The new imperial history, as it has been called, suggests that British traders, missionaries, colonial government officers, and agents of the commercial house were the real determinant force in the imperial expansion of the British Empire, especially in the Far East. This article aims to identify that the Calcutta press was also one of the driving forces that led Britain to the Second Anglo-Burmese War of 1852-53. The period of study is set between the summer of 1851 and April 1852 when the second Burmese war commenced. News about Burma which had been published in three Calcutta newspapers : *Bengal Hurkaru*, *Englishman* and *Friend of India*, will be analysed. The study reveals that the Calcutta press

had an important role in influencing public opinion, and also the Government of India, to the necessity of state intervention in Burma, the Second Burmese War and the imposition of British rule over Lower Burma. The press also acted as a spokesperson for the British mercantile classes in Burma and India who saw a benefit of the war and the annexation of Lower Burma to their trading interests.

Keywords : British Empire, Calcutta press, Second Anglo-Burmese War

ความนำ

บทบาทของคนอังกฤษอพยพ (British expatriate) ในการประกาศสงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ ๒ ได้รับความสนใจจากนักประวัติศาสตร์มากขึ้นในฐานะที่เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้เกิดสงครามดังกล่าวขึ้น Oliver B. Pollak กล่าวว่าความขัดแย้งระหว่างคนอังกฤษและหน่วยราชการพม่าเป็นปัญหาที่สั่งสมมาเป็นระยะเวลายาวนานจากกรณีพิพาททางการค้าและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรมต่อคนอังกฤษที่ทำการค้าหรืออาศัยในพม่าในขณะที่กรณีพิพาทระหว่างนักเดินเรือชาวอังกฤษสองคนกับเจ้าเมืองอย่างกึ่งในช่วงฤดูร้อน ค.ศ. ๑๘๕๑ ได้เป็นชนวนเหตุสำคัญที่ทำให้ความขัดแย้งที่สั่งสมมาเป็นระยะเวลานานปะทุและบานปลายจนกลายเป็นสงครามระหว่างรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียกับราชสำนักพม่าใน ค.ศ. ๑๘๕๒ (Pollak 1979 : 67-86) ในขณะที่ D.R. SarDesai และ Anthony Webster ให้ความสำคัญต่อบัจฉัยทางเศรษฐกิจที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดสงครามดังกล่าวขึ้น สืบเนื่องการค้าในเมืองท่าอย่างกึ่งมีความสำคัญมากขึ้นต่อธุรกิจการค้าของคนอังกฤษในเมืองกัลกัตตาตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๘๔๐ โดยผ้าฝ้าย และไม้สัก ตลอดจนเงินในพม่าได้กลายเป็นสินค้าที่พ่อค้าชาวอังกฤษให้ความสนใจ อย่างไรก็ตามการค้าของคนอังกฤษต้องเผชิญกับอุปสรรคทางนโยบายของราชสำนักกรุงอังวะและ

เจ้าเมืองย่างกุ้งซึ่งยังคงรักษารัฐธรรมนูญแบบผูกขาด ในขณะที่ความขัดแย้งทางการค้าได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นจากการที่พ่อค้าชาวอังกฤษละเมิดกฎการค้าแบบผูกขาดของราชสำนักพม่าด้วยการส่งออกสินค้าต้องห้ามอย่างผิดกฎหมาย ทั้งยังได้หลีกเลี่ยงการจ่ายภาษีการค้าไม่สังกัดต่อราชสำนักพม่าอีกด้วย ซึ่งราชสำนักพม่าและเจ้าเมืองย่างกุ้งได้ตอบโต้การกระทำดังกล่าวด้วยการเพิ่มความเข้มงวดในการค้าขายกับคนอังกฤษ ทั้งเพิ่มบัญชีสินค้าผูกขาดและลงโทษผู้ที่ละเมิดกฎดังกล่าวอย่างรุนแรง อันเป็นเหตุให้ชนชั้นพ่อค้ากลุ่มนี้ได้เรียกร้องไปยังรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียให้เข้าแทรกแซงทางการเมืองในพม่าเพื่อให้เกิดการค้าอย่างเสรีในพม่าเหมือนดังเช่นเมืองท่าสิงคโปร์ ในขณะที่คนอังกฤษบางกลุ่มยังได้ยื่นฎีกาให้มีการผนวกดินแดนพม่าตอนล่าง (Lower Burma) เข้าเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิอังกฤษอีกด้วย (SarDesai 1977 : 111-112; Webster 1998 : 146)

อย่างไรก็ดี รัฐบาลอังกฤษ-อินเดียได้ปฏิเสธที่จะกระทำตามคำร้องขอของชนชั้นพ่อค้า โดยรัฐบาลได้ตอบกลับฎีกาของคนอังกฤษที่เรียกร้องให้เกิดการแทรกแซงทางการเมืองใน ค.ศ. ๑๘๔๒ ว่า ‘นักธุรกิจและพ่อค้าที่ทำการค้าขายเพื่อผลประโยชน์ส่วนบุคคลในดินแดนหรือรัฐที่ไม่เป็นมิตรจากต้องแบกรับความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นไว้เอง และเขาผู้นั้นยังไม่สิทธิเรียกร้องให้รัฐบาลแทรกแซงเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าของเขาได้’ (SarDesai 1977 : 113) รัฐบาลอังกฤษ-อินเดียสามารถดำเนินนโยบายไม่เข้าแทรกแซงในพม่าได้เรื่อยมาจนถึงฤดูร้อน ค.ศ. ๑๘๕๑ เมื่อเกิดกรณีพิพาทระหว่างพ่อค้านักเดินเรือชาวอังกฤษสองคนกับเจ้าเมืองย่างกุ้ง ซึ่งเป็นชนวนเหตุของความขัดแย้งสำคัญตามที่ Pollak ได้กล่าวไว้ข้างต้น และยิ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อก่อนการประกาศสงครามอังกฤษ-พม่าในเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๘๕๒

นอกจากชนชั้นพ่อค้าชาวอังกฤษ (mercantile classes) ในพม่าและอินเดียแล้ว หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษที่ตีพิมพ์ในเมืองกัลกัตตาศูนย์กลางการปกครองของรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียยังได้รับความสนใจจากนักประวัติศาสตร์ในฐานะหนึ่งในแรงขับเคลื่อนให้เกิดการขยายอาณานิคมของจักรวรรดิอังกฤษ สืบเนื่องจากรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียได้ถอนผู้แทนรัฐบาล (British Residency) ออกจากราชสำนักพม่าตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๔๐ ซึ่งถือเป็นการสิ้นสุดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสองรัฐ ทำให้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นหนึ่งในไม่กี่ช่องทางสำหรับการสื่อสารระหว่างคนอังกฤษในพม่ากับรัฐบาลอังกฤษในอินเดีย C.A. Bayly กล่าวว่าในสมัยนั้นหน่วยราชการในอินเดียมีข้อจำกัดในการรับรู้เหตุการณ์ความ

เป็นไปในพม่า ทั้งข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่ได้รับมาจากคนอังกฤษที่ทำการค้าหรืออาศัยอยู่ในพม่าซึ่งล้วนมีแนวคิดสนับสนุนการค้าเสรีของคนอังกฤษ (Bayly 1996 : 117-118) ในขณะที่หนังสือพิมพ์ในกัลกัตตายเป็นอีกหนึ่งฐานเสียงสำคัญในการสนับสนุนการค้าเสรี และยังเป็นกลุ่มที่ต่อต้านการค้าแบบผูกขาดของรัฐพื้นเมืองในเอเชียอย่างเปิดเผยอีกด้วย (Bayly 1996 : 113) สอดคล้องกับ Webster ที่กล่าวว่าหนังสือพิมพ์ในกัลกัตตามีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับชนชั้นพ่อค้าชาวอังกฤษทั้งในพม่าและอินเดีย ทั้งหนังสือพิมพ์ยังมีแนวคิดสนับสนุนการขยายอิทธิพลของรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียไปยังพม่าเพื่อเป็นการปกป้องและคุ้มครองผลประโยชน์ทางการค้าของคนอังกฤษกลุ่มดังกล่าว (Webster 1998 : 152-153) หนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาส่งใหญ่ยังเห็นพ้องว่าสงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ ๒ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งหนังสือพิมพ์เหล่านี้ยังมองเห็นความจำเป็นในการผนวกดินแดนของพม่าเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอังกฤษอีกด้วย (Pollak 1979 : 92)

บทความจะศึกษาหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษในกัลกัตตาสามสำนักซึ่งได้รับการจัดเก็บไว้ ณ หอสมุดกรุงลอนดอน (The British Library) ได้แก่ *Bengal Hurkaru*, *Englishman* และ *Friend of India* ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๕๑-๑๘๕๒ โดยหนังสือพิมพ์ที่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านในกัลกัตตาอย่าง *Friend of India* และ *Englishman** ถือเป็นหนังสือพิมพ์ที่มีแนวคิดสุดโต่งในเรื่องการขยายอิทธิพลของชาวตะวันตกในทวีปเอเชีย (Kaul 2003 : 103) โดยตลอดช่วงเวลาก่อนที่จะมีการประกาศสงครามอย่างเป็นทางการในเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๘๕๒ หนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาได้แสดงออกถึงการสนับสนุนการใช้นโยบายที่เด็ดขาดและรุนแรงต่อราชสำนักพม่า ทั้งยังได้ตีพิมพ์จดหมายจากพ่อค้าชาวตะวันตกในพม่าและบทความจากหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษในพม่าอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่คือการคำนึงถึงผลประโยชน์ทางการค้าของคนอังกฤษหากเกิดสงครามระหว่างอังกฤษ-พม่า รวมถึงการผนวกดินแดนพม่าตอนล่าง Webster ยกตัวอย่าง *Friend of India* ซึ่งเป็นสื่อที่แสดงออกอย่างชัดเจนในการสนับสนุนการเข้าแทรกแซงในพม่า และการขยายอาณานิคมเข้าไปยังพม่า ทั้งหนังสือพิมพ์ดังกล่าวยังทำหน้าที่เป็น

* *Englishman* ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์รายวันมียอดการจำหน่ายเฉลี่ยอยู่ที่ ๓๐๖ ฉบับต่อวันใน ค.ศ. ๑๘๓๔ ในขณะที่หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์อย่าง *Friend of India* มีจำนวนสมาชิกเกือบถึงสองร้อยรายในปลาย ค.ศ. ๑๘๓๕ และยังเป็นหนังสือพิมพ์ที่ได้รับการยอมรับจากผู้อ่านในเมืองกัลกัตตาอีกด้วย (Ahmed 1965 : 71-72)

กระบอกเสียงของชนชั้นพ่อค้าในกัลกัตตาซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีผลประโยชน์ทางการค้าและเศรษฐกิจในดินแดนพม่าตอนล่าง (Webster 1998 : 152-153)

ลอร์ดดัลฮูซี (Lord Dalhousie : James Andrew Broun-Ramsay, 1st Marquess of Dalhousie) ผู้สำเร็จราชการรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียระหว่าง ค.ศ. ๑๘๔๘-๑๘๕๖

อย่างไรก็ตาม ในเมื่อพิจารณาเนื้อหาของหนังสือพิมพ์แต่ละสำนักกลับพบว่า *Hurkaru* มีแนวคิดไม่รุนแรงต่อสถานการณ์ในพม่า (Dovish) ทั้งยังไม่สนับสนุนการแทรกแซง รวมถึงการขยายอิทธิพลของอังกฤษเข้าไปยังพม่าในครั้งนี้อย่างแต่ถึงแม้ยอดการจำหน่ายของ *Hurkaru* จะอยู่ในอันดับต้น ๆ ของหนังสือพิมพ์รายวันในกัลกัตตา* แนวคิดจักรวรรดินิยมของหนังสือพิมพ์หัวสุดโต่งกลับมีอิทธิพลทางความคิดต่อผู้อ่านรวมถึงรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียเห็นได้จากจดหมายที่ลอร์ดดัลฮูซี (Lord Dalhousie) ผู้สำเร็จราชการรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียระหว่าง ค.ศ. ๑๘๔๘-๑๘๕๖ เขียนถึงเซอร์ เจมส์ เวียร์ ฮอกก์ (Sir James Weir Hogg) สมาชิกรัฐสภาอังกฤษในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๘๕๒ ความว่า ‘ไม่มีใครจะรับรู้ถึงความชื่นชมที่ข้าพเจ้าต้องประกาศสงครามครั้งที่ ๒ กับพม่า และข้าพเจ้าเชื่อว่าแม้แต่

ผู้ที่เก่งและฉลาดกว่าข้าพเจ้าก็ไม่อาจหัดทานการเกิดสงครามครั้งนี้ได้ ถ้าคุณได้อ่านสิ่งที่หนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาเขียนจะพบว่าพวกเขาได้วิจารณ์ข้าพเจ้าว่าเป็นผู้ทรยศต่อผลประโยชน์และศักดิ์ศรีของชาติอังกฤษ ซึ่งนี่เป็นอีกครั้งที่หนังสือพิมพ์ได้รวมตัวเป็นหนึ่งเดียวในการสะท้อนความคิดของสาธารณชนที่มีต่อสงครามครั้งที่ ๒ กับพม่า’ (Webster 1998 : 152) ในช่วงแรกของบทความนี้จะเป็นการนำเสนอถึงบทบาทของหนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาต่อการสร้างโลกทัศน์ของผู้อ่านในอินเดียที่มีต่อพม่า รวมทั้งลักษณะของข้อมูลที่หนังสือพิมพ์ใช้ประกอบการรายงานข่าวสถานการณ์ในพม่า จากนั้นจะกล่าวถึงบทบาทของหนังสือพิมพ์

* *Hurkaru* มียอดการจำหน่ายใน ค.ศ. ๑๘๓๔ เฉลี่ย ๗๒๖ ฉบับต่อวัน (Ahmed 1965 : 71) เทียบเท่ากับหนังสือพิมพ์ *London Morning Post* ของอังกฤษ (Martin 1837 : 165-167)

ต่อการสร้างแนวคิดสนับสนุนการประกาศสงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ ๒ รวมถึงการเข้าครอบครองดินแดนในพม่าตอนล่าง

หนังสือพิมพ์กับการสร้างโลกทัศน์ของผู้อ่านในอินเดียต่อพม่า

ปฏิเสธไม่ได้ว่าสื่อสิ่งพิมพ์ในกัลกัตตามีบทบาทสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์ในเชิงลบของพม่าต่อผู้อ่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือพิมพ์ที่มีแนวคิดสุดโต่งในเรื่องการขยายอาณานิคมของจักรวรรดิอังกฤษ แม้ว่าสื่อจะนำเสนอข่าวความขัดแย้งระหว่างพ่อค้าชาวอังกฤษกับหน่วยราชการในพม่าอยู่เป็นระยะ แต่ข่าวกรณีพิพาทระหว่างพ่อค้า-นักเดินเรือชาวอังกฤษกับเจ้าเมืองย่างกุ้งในฤดูร้อน ค.ศ. ๑๘๕๑ ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ในกัลกัตตา นอกจากหนังสือพิมพ์จะรายงานข่าวเกี่ยวกับสถานการณ์ความขัดแย้งในพม่าเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เนื้อหาของรายงานยังเต็มไปด้วยอคติและความเคลงใจของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อสถานการณ์ในพม่าโดยสื่อมองว่าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียกับราชสำนักพม่าอยู่ในขั้นวิกฤติ และสื่อไม่เชื่อว่าราชสำนักพม่ามีความจริงใจที่จะแก้ไขและฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างสองรัฐ ซึ่งแหล่งข้อมูลที่หนังสือพิมพ์เลือกใช้ประกอบการรายงานข่าวมีส่วนสำคัญต่อทัศนคติเชิงลบที่หนังสือพิมพ์มีต่อราชสำนักพม่า โดยในช่วงเวลาดังกล่าวหนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาต้องอาศัยข้อมูลที่ได้จากคนอังกฤษในพม่ารวมถึงรายงานข่าวในหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษที่ตีพิมพ์ในพม่าเป็นหลัก ซึ่งกลุ่มคนดังกล่าวมีแนวคิดสนับสนุนการค้าเสรีของชาวตะวันตกในพม่ารวมถึงการขยายอาณานิคมของอังกฤษไปยังพม่าเช่นกัน หนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือโดคคนอังกฤษกลุ่มดังกล่าวเพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้อ่านรวมถึงรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียต่อสถานการณ์ความขัดแย้งในพม่ารวมถึงความจำเป็นที่รัฐบาลอังกฤษในอินเดียต้องเข้าแทรกแซงทางการเมืองในพม่าเพื่อยุติความขัดแย้งดังกล่าว

ในกรณีพิพาทระหว่างพ่อค้าชาวอังกฤษสองคนกับเจ้าเมืองย่างกุ้งในฤดูร้อน ค.ศ. ๑๘๕๑ หนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาได้รายงานข่าวโดยมุ่งเน้นไปที่การใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าเมืองย่างกุ้งในการกดขี่คุกคามชาวตะวันตกที่อาศัยหรือทำการค้าในย่างกุ้งเป็นหลัก *Englishman* รายงานว่ากับตันรอบเอร์ต เชพพาร์ด (Captain Robert Sheppard) ถูกเจ้าเมืองย่างกุ้งแจ้งจับในข้อหาโยนลูกเรือของเขาลงทะเลและมีการยึดทรัพย์สินของ

ลูกเรือคนดังกล่าวโดยมิชอบ หนังสือพิมพ์ยังกล่าวว่าเจ้าเมืองอย่างกึ่งใช้อิทธิพลส่วนตัวเข้าแทรกแซงกระบวนการสอบสวนเพื่อให้รูปคดีออกมาในแนวทางที่เจ้าเมืองต้องการ (*Englishman*, 31 July 1851, 2) ดังนั้นแม้กับตันเซฟพาร์ดและลูกเรือคนอื่น ๆ จะพยายามยืนยันความบริสุทธิ์ของตัวกับตันแต่ก็ไม่เป็นผล (Pollak 1979 : 57) ในขณะที่กับตันฮาโรลด์ เลวิส (Captain Harold Lewis) ถูกแจ้งจับในข้อหาฆาตกรรมลูกเรือของเขา แต่ถึงแม้เขาจะมีลูกเรือคนอื่น ๆ และแพทย์ท้องถิ่นมายืนยันว่าลูกเรือคนดังกล่าวเสียชีวิตเพราะอาการลงแดงจากการขาดน้ำ เจ้าเมืองอย่างกึ่งกลับใช้อำนาจของตนบังคับให้กับตันเลวิสจ่ายเงินค่าปรับ ๒๐๐ รูปีเพื่อแลกกับอิสรภาพ (*Englishman*, 3 October 1851, 3) ในรายงานฉบับเดียวกันยังระบุว่ากับตันเลวิสถูกทารุณกรรมระหว่างการสืบสวนเพื่อให้รับผิดชอบที่เขาไม่ได้กระทำ *Englishman* ยังเรียกร้องให้รัฐบาลอังกฤษ-อินเดียดำเนินนโยบายที่เด็ดขาดต่อพม่าเพื่อเป็นการส่งสอนราชสำนักพม่าที่ไม่ปฏิบัติตามสนธิสัญญายันดาโบ ค.ศ. ๑๘๒๖ (Treaty of Yandaboo, 1826) ซึ่งพม่าได้สัญญาว่าจะปฏิบัติตามคองกฤษในพม่าอย่างเป็นธรรม (*Englishman*, 10 October 1851, 2) กรณีพิพาทดังกล่าวได้รับความสนใจจากหนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาอย่างแพร่หลายเนื่องจากหนังสือพิมพ์เชื่อว่ากับตันทั้งสองเป็นผู้บริสุทธิ์ ในขณะที่เจ้าเมืองอย่างกึ่งถูกมองว่าเป็นผู้แข็งแกร่งและป่าเถื่อนจากการจับกุมตัวกับตันทั้งสองอย่างไม่ชอบธรรม ซึ่งพฤติกรรมของเจ้าเมืองอย่างกึ่งจะเป็นประเด็นที่หนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาให้ความสนใจตลอดช่วงวิกฤติการณ์ก่อนการประกาศสงคราม และเป็นหนึ่งในข้ออ้างสำคัญที่หนังสือพิมพ์ใช้เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลอังกฤษ-อินเดียเข้าแทรกแซงทางการเมืองในพม่า

ภายหลังการเกิดกรณีพิพาททั้งสองเรื่อง ลอร์ดดัลเฮาสีผู้สำเร็จราชการอังกฤษ-อินเดีย ได้ตัดสินใจที่จะเข้าแทรกแซงทางการเมืองในพม่าด้วยการส่งคณะผู้แทนรัฐบาล (British Expedition) ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้บัญชาการแลมเบิร์ต (Commodore Lambert) ไปยังพม่าในเดือนพฤศจิกายนเพื่อเรียกร้องให้ราชสำนักพม่าปฏิบัติตามข้อตกลงในสนธิสัญญายันดาโบ ค.ศ. ๑๘๒๖ หนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาได้แสดงความชื่นชมต่อนโยบายของผู้สำเร็จราชการที่ต้องการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในพม่า แต่หนังสือพิมพ์กลับไม่เชื่อว่าราชสำนักพม่ามีความตั้งใจที่จะหาข้อยุติความขัดแย้งระหว่างพลเมืองของทั้งสองรัฐ โดยหนังสือพิมพ์คาดการณ์ว่าราชสำนักพม่าจะตอบโต้การมาถึงของกองเรืออังกฤษด้วยวิธีการรุนแรง *Hurkaru* กล่าวถึงข่าวลือที่ตีพิมพ์ใน *Maulmain Times* หนังสือพิมพ์

ภาษาอังกฤษที่ตีพิมพ์ในพม่า มีความว่าเจ้าเมืองย่างกุ้งเร่งรีบเดินทางไปยังกรุงอังวะเพื่อขออนุญาตทางราชสำนักพม่าสร้างปราการล้อมเมืองย่างกุ้งเพื่อใช้ต้านทานการโจมตีของอังกฤษที่อาจจะเกิดขึ้น (*Hurkaru*, 1 November 1851, 494; *Hurkaru*, 3 November 1851, 503) ในขณะที่ *Friend of India* เชื่อว่าเจ้าเมืองย่างกุ้งจะใช้อิทธิพลของตนในราชสำนักพม่าขัดขวางไม่ให้เกิดการประนีประนอมระหว่างสองรัฐสำเร็จลงได้ (*Friend of India*, 18 December 1851, 801–802) เช่นเดียวกันกับ *Englishman* ที่รายงานว่าทางการพม่าได้เริ่มก่อสร้างปราการ ทั้งยังมีการระดมกำลังพลตามจุดต่าง ๆ ทั่วเมืองย่างกุ้ง (*Englishman*, 11 December 1851, 2) นอกจากนี้ยังมีรายงานว่าเจ้าเมืองย่างกุ้งได้ส่งคนไปแจ้งข่มขู่ผู้บัญชาการแลมเบิร์ตให้ถอนกองเรืออังกฤษออกจากร้านน้ำพม่า มิเช่นนั้นทางการพม่าจะต้องโจมตีกองเรือดังกล่าว (*Friend of India*, 11 December 1851, 785)

อย่างไรก็ดี รายงานทั้งหมดเป็นข้อมูลที่ได้รับมาจากคนอังกฤษในพม่าเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งทำให้เกิดคำถามต่อความน่าเชื่อถือของข้อมูลดังกล่าว *Hurkaru* ได้ให้กล่าวเตือนผู้อ่าน ‘ไม่ให้หลงเชื่อข่าวสารที่เกินจริงจากคนอังกฤษในพม่า เพราะแม้เจ้าเมืองย่างกุ้งจะมีท่าทีแข็งกร้าวต่อคนอังกฤษ แต่เขาน่าจะตระหนักว่าความเข้มแข็งของกองทัพพม่านั้นด้อยกว่ากองกำลังของอังกฤษในทุกทาง’ หนังสือพิมพ์ยังเชื่อว่ารายงานจากคนอังกฤษในพม่ามีจุดมุ่งหมายแอบแฝงเพื่อขัดขวางไม่ให้เกิดการปรองดองระหว่างรัฐบาลอังกฤษ–อินเดียกับราชสำนักพม่า (*Hurkaru*, 12 December 1851, 654) และสื่อยังเชื่อว่าข้อมูลที่ได้จากคนกลุ่มดังกล่าว ‘ล้วนเกินกว่าข้อเท็จจริงหรืออาจเป็นเรื่องแต่งขึ้นโดยสิ้นเชิง’ (*Hurkaru*, 13 December 1851, 659) โดยตลอดระยะเวลาก่อนการประกาศสงครามอังกฤษ–พม่าครั้งที่ ๒ *Hurkaru* เป็นเพียงสื่อเดียวที่มีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้รับจากคนอังกฤษในพม่า และในบางครั้งยังแสดงความเห็นสวนทางกับหนังสือพิมพ์สายสุดโต่งอย่าง *Englishman* และ *Friend of India* ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ที่ปักใจเชื่อในข้อมูลข่าวสารจากพม่าที่แสดงถึงความแข็งแกร่งและไม่เป็นมิตรของทางราชสำนักพม่า (*Englishman*, 1 January 1852, 3–4; *Friend of India*, 1 January 1852, 5)

ในวันที่ ๑ มกราคม ค.ศ. ๑๘๕๒ กษัตริย์พม่าได้มีพระราชสาส์นไปยังผู้บัญชาการแลมเบิร์ต โดยพระองค์ทรงตอบรับที่จะปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของรัฐบาลอังกฤษ–อินเดีย

ทั้งยังทรงปลดเจ้าเมืองย่างกุ้งออกจากตำแหน่งและให้เจ้าเมืองแปร (Governor of Prome) ดำรงตำแหน่งสืบแทน อย่างไรก็ตาม หนังสือพิมพ์ในกัลกัตตากลับไม่พอใจต่อคำตอบที่ได้ รับจากราชสำนักพม่า เนื่องจากพระราชสาส์นดังกล่าวไม่ได้ระบุถึงการจัดตั้งสถานกงสุล อังกฤษในพม่าซึ่งหนังสือพิมพ์เชื่อว่าจะเป็นหลักประกันความปลอดภัยของคนอังกฤษใน พม่า (*Englishman*, 7 January 1852, 3; *Friend of India*, 8 January 1852, 20) *Friend of India* อ้างคำให้การของคนอังกฤษในพม่าซึ่งเชื่อว่าเนื้อหาเชิงประนีประนอมในพระราชสาส์น มีจุดประสงค์ที่จะประวิงเวลาการสงครามออกไปจนถึงช่วงฤดูฝนซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อ กองทัพอังกฤษหากเกิดสงครามระหว่างสองรัฐขึ้น (*Friend of India*, 15 January 1852, 33) ขณะเดียวกันหนังสือพิมพ์ยังกล่าวถึงความเป็นปราชัยของเจ้าเมืองย่างกุ้งคนใหม่จากการที่เจ้าเมืองขะเดินทางมาถึงเมืองย่างกุ้งพร้อมกำลังพลกว่า ๓,๐๐๐ นาย ซึ่งสื่อมองว่า การกระทำดังกล่าวเป็นการแสดงความเป็นปราชัยของเจ้าเมืองย่างกุ้งคนใหม่อย่างชัดเจน (*Friend of India*, 22 January 1852, 49-51)

จุดแตกหักของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียกับพม่าเกิดขึ้นใน วันที่ ๖ มกราคม ภายหลังคณะผู้แทนกองเรืออังกฤษถูกปฏิเสธการเข้าพบจากเจ้าเมือง ย่างกุ้ง ผู้บัญชาการแลมเบิร์ตซึ่งประกาศกร้าวว่าเจ้าเมืองย่างกุ้งกระทำการหมิ่นเกียรติ ของรัฐบาลอังกฤษได้สั่งให้มีการปิดกั้นแม่น้ำอิรวดีและเมืองท่าย่างกุ้ง ตลอดจนยึดเรือ พระราชพาหนะของราชวงศ์พม่าที่ทอดสมอ ณ เมืองย่างกุ้งในขณะนั้น (*Englishman*, Evening 17 January 1852, 3) ผู้บัญชาการแลมเบิร์ตยังประกาศยุติการเจรจาระหว่าง คณะผู้แทนชาวอังกฤษกับราชสำนักพม่า ทั้งยังสั่งห้ามไม่ให้ทางการพม่าส่งผู้แทนมายัง กองเรืออังกฤษอีก (*Englishman*, 2 February 1852, 5) หนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาได้โจมตี การกระทำของเจ้าเมืองย่างกุ้งอย่างรุนแรงแม้ก่อนหน้านี้หนังสือพิมพ์ได้รายงานว่เจ้าเมือง ย่างกุ้งได้แจ้งทางกองเรืออังกฤษอย่างชัดเจนว่าเขาประสงค์ที่จะพบผู้บัญชาการแลมเบิร์ต แต่เพียงผู้เดียว (*Englishman*, 2 February 1852, 5) และเขาไม่ยินดีต้อนรับคณะผู้แทนชาว อังกฤษแม้แต่ผู้เดียว (*Friend of India*, 22 January 1852, 49-51) ดังนั้นการยินความผิด ให้แก่เจ้าเมืองย่างกุ้งแต่เพียงผู้เดียวจึงอาจจะไม่เป็นธรรมต่อตัวเจ้าเมืองฯ เพราะคณะ ผู้แทนกองเรืออังกฤษได้เดินทางไปยังจวนเจ้าเมืองโดยที่ไม่ได้รับเชิญ ขณะทำงานเขียนใน เวลาต่อมาจึงเปิดเผยถึงพฤติกรรมอันก้าวร้าวของคณะผู้แทนชาวอังกฤษที่มีต่อเจ้าเมือง

อย่างกึ่งอีกด้วย* ภายหลังเหตุการณ์กรณีพิพาทที่จวนเจ้าเมืองย่างกุ้ง หนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาได้รายงานถึงความพยายามของทางการพม่าที่ต้องการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการเมืองกับรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียหลายต่อหลายครั้ง แต่สื่อกลับปักใจเชื่อว่าความพยายามดังกล่าวของพม่ามีจุดประสงค์เพื่อยืดเวลาการปะทะกันระหว่างสองรัฐออกไป จนกว่าทางการพม่าจะสามารถจัดเตรียมกองทัพพร้อมสู้รบได้ (*Friend of India*, 19 February 1852, 144-145) ในขณะที่ข่าวสารที่ตีพิมพ์ในช่วงเวลานี้มีเนื้อหากล่าวถึงความไม่ปรักปรำของทางการพม่าต่อกองเรืออังกฤษ ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเรื่องการระดมกำลังพลประจำตามจุดต่าง ๆ ในย่างกุ้ง รวมถึงการกระทบกระทั่งระหว่างเจ้าหน้าที่กองเรืออังกฤษกับหน่วยราชการพม่า ซึ่งสื่อมองว่าการกระทำดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้วทางการพม่าต้องการทำสงครามกับอังกฤษ (*Friend of India*, 22 January 1852, 49-51)

ทัศนคติในเชิงลบและความไม่ศรัทธาเชื่อมั่นต่อราชสำนักพม่าปรากฏให้เห็นในการรายงานของหนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาที่มีแนวคิดสุดโต่งตลอดช่วงเวลาวิกฤตการณ์ก่อนการประกาศสงครามโดยทั้ง *Englishman* และ *Friend of India* ต่างเชื่อว่าพม่าเป็นปรักปรำต่อรัฐบาลอังกฤษ-อินเดีย และยังต้องการให้เกิดสงครามระหว่างสองรัฐมากกว่าการประนีประนอมเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการเมือง สิ่งนี้หนังสือพิมพ์ต้องการสื่อไปยังผู้อ่านในกัลกัตตาคือการใช้อำนาจอันไม่เป็นธรรมของหน่วยราชการพม่าได้สร้างความเดือดร้อนต่อชีวิตและทรัพย์สินของคนอังกฤษในพม่า ดังนั้นรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียจำเป็นต้องเข้าแทรกแซงในพม่าเพื่อแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม การที่สื่อเลือกใช้ข้อมูลที่ได้รับจากคนอังกฤษในพม่าประกอบการรายงานข่าวเป็นหลักส่งผลโดยตรงต่อทิศทางการรายงานข่าว ซึ่ง *Hurkaru* เป็นสื่อสำนักเดียวที่ตระหนักถึงความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้รับจากคนอังกฤษในพม่าที่สนับสนุนให้รัฐบาลอังกฤษ-อินเดียเข้าแทรกแซงในพม่า อย่างไรก็ตาม หนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาส่วนใหญ่กลับเลือกที่จะรายงานข้อมูลที่ได้รับจากคนอังกฤษและหนังสือพิมพ์ในพม่าอย่างต่อเนื่อง แม้แต่ *Hurkaru* เองก็ยังได้ตีพิมพ์จดหมายของคนอังกฤษในพม่า หรือบทความในหนังสือพิมพ์ *Maulmain Times*

* หนังสือ *How wars are got up in India : the Origin of the Burmese War* (1853) เขียนโดย Richard Cobden และหนังสือ *A History of Rangoon* (1939) เขียนโดย B.R. Pearn ได้ให้ข้อมูลอีกด้านหนึ่งเกี่ยวกับกรณีพิพาทที่จวนเจ้าเมืองย่างกุ้ง ซึ่งงานเขียนทั้งสองชิ้นเห็นตรงกันคือคณะผู้แทนกองเรืออังกฤษมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งครั้งนี้ขึ้น

อยู่เป็นระยะ* นอกจากการสร้างภาพลักษณ์ในเชิงลบของพม่าของหนังสือพิมพ์ใน กัลกัตตาจะเป็นการสะท้อนเรื่องราวความเดือดร้อนของคนอังกฤษในพม่าจากการปกครอง อันกดขี่ของราชสำนักพม่าให้ผู้อ่านได้รับทราบแล้ว รายงานของสื่อยังมีส่วนสำคัญในการ กระตุ้นให้ผู้อ่านรวมถึงรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียตระหนักถึงความจำเป็นในการแทรกแซง ทางการเมือง รวมถึงการทำสงครามครั้งที่ ๒ กับพม่า

หนังสือพิมพ์กับการประกาศสงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ ๒ และแนวคิด การผนวกดินแดนพม่าตอนล่าง

นอกจากทัศนคติเชิงลบที่สื่อในกัลกัตตาที่มีต่อพม่าแล้ว ความเป็นนักล่าอาณานิคม (Imperialist) ของหนังสือพิมพ์ยังปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดตลอดการรายงานข่าวในช่วง เวลาก่อนการประกาศสงครามครั้งที่ ๒ กับพม่าหนังสือพิมพ์ไม่เพียงรายงานข่าวเพื่อ โจมตีการปกครองของราชสำนักพม่า แต่สื่อในกัลกัตตายังได้กระตุ้นและโน้มน้าวให้ ผู้อ่านและรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องเข้าแทรกแซงทางการเมือง ในพม่า รวมถึงการทำสงครามครั้งที่ ๒ กับพม่าตลอดช่วงระยะเวลานี้เช่นกัน ข้อมูลที่ กล่าวถึงความเป็นปราชัยของราชสำนักพม่าทำให้สื่อที่มีแนวคิดสุดโต่งมองว่าสงคราม ครั้งที่ ๒ ระหว่างสองรัฐเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้อีกต่อไปทั้งหนังสือพิมพ์ยังเชื่อว่า พื้นที่ในบริเวณพม่าตอนล่างที่เกิดปัญหาความขัดแย้งในขณะนั้นจำเป็นต้องถูกผนวก เข้าเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิอังกฤษหากเกิดสงครามขึ้น

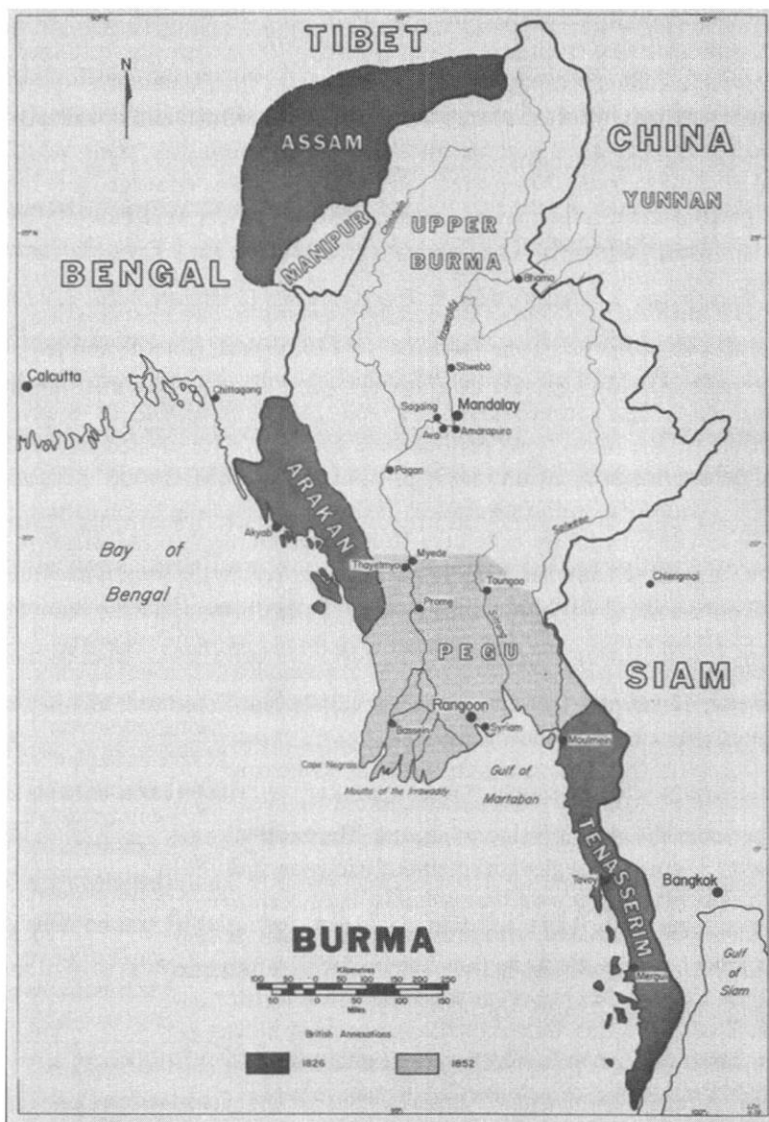
* Hurkaru ตีพิมพ์บทบรรณาธิการ (Editorial) ในหน้าที่ ๒ ของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ โดยบรรณาธิการ ของหนังสือพิมพ์จะใช้พื้นที่บริเวณนี้แสดงความคิดเห็นต่อข่าวสารและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นใน ขณะนั้น ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้จะสะท้อนแนวคิดและทัศนคติของหนังสือพิมพ์ต่อสถานการณ์นั้น ๆ ได้ เป็นอย่างดี ดังเช่นกรณีของพม่าที่บรรณาธิการชาวอังกฤษแสดงความไม่เห็นด้วยต่อการแทรกแซงทาง การเมืองในพม่าอยู่บ่อยครั้ง ในขณะที่บทความหลักซึ่งมักตีพิมพ์ในหน้าถัดจากบทบรรณาธิการจะ เป็นการรายงานข่าวเชิงลึกของแต่ละเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น โดยในกรณีของพม่านั้น Hurkaru ใช้พื้นที่ในบริเวณนี้ตีพิมพ์เนื้อหาในจดหมายที่ได้รับจากคนอังกฤษในพม่า หรือคัดลอกบทความที่ ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษในพม่าโดยที่บรรณาธิการไม่ได้แสดงความคิดเห็นใด ๆ ต่อ บทความฉบับนั้นต่อท้ายของรายงานข่าว

ภายหลังการเกิดกรณีพิพาทระหว่างพ่อค้าชาวอังกฤษทั้งสองคนในฤดูร้อน ค.ศ. ๑๘๕๑ หนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาเริ่มพิจารณาถึงสถานการณ์ในพม่าอย่างจริงจัง และตระหนักได้ว่าสถานการณ์ความขัดแย้งอาณานิคมกำลังทวีความรุนแรงมากขึ้นหากรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียไม่ดำเนินนโยบายที่เด็ดขาดต่อพม่า (*Friend of India*, 28 August 1851, 547) หนังสือพิมพ์ยังได้วิพากษ์วิจารณ์ลอร์ดอัลสเตอร์ ผู้สำเร็จราชการรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียอย่างรุนแรงต่อการเพิกเฉยที่จะดำเนินการแทรกแซงเพื่อยุติความขัดแย้งในพม่า *Englishman* กล่าวว่า การเพิกเฉยของรัฐบาลต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทำให้ราชสำนักพม่าสามารถใช้อำนาจคุกคามคนอังกฤษในพม่าอย่างอิสระ ทั้งยังกล่าวเสียดสีผู้สำเร็จราชการรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียว่ากระทำตนเยี่ยงข้าราชบริพารของกษัตริย์พม่า (*Englishman*, 18 October 1851, 2) ส่วน *Friend of India* เห็นว่าการแทรกแซงทางการเมืองในพม่าเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อปกป้องชีวิตและทรัพย์สินของคนอังกฤษในพม่า สื่อยังมองว่ารัฐบาลอังกฤษ-อินเดียมีสิทธิที่จะเข้าแทรกแซงในพม่าเนื่องจากราชสำนักพม่าเป็นฝ่ายละเมิดข้อตกลงในสนธิสัญญายันดาโบ ค.ศ. ๑๘๒๖ (*Friend of India*, 13 November 1851, 721) ในขณะที่ *Hurkaru* กลับมีน้ำเสียงที่อ่อนกว่าสื่อทั้งสองสำนักข้างต้น โดย *Hurkaru* ได้ระบุเพียงว่าอย่างกึ่งเป็นเมืองที่มี การคุ้มกันไม่แน่นอน ดังนั้น การส่งกองเรือขนาดเล็กก็เพียงพอต่อการกดดันให้หน่วยราชการพม่าปฏิบัติตามข้อตกลงในสนธิสัญญาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (*Hurkaru*, 21 October 1851, 450; *Hurkaru*, 1 November 1851, 494) อย่างไรก็ตาม สื่อทั้งสามสำนักเห็นพ้องกันว่ารัฐบาลอังกฤษ-อินเดียต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อยุติความขัดแย้งในพม่าให้ได้

ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่าหนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาไม่เพียงพอใจในพระราชสาส์นจากกษัตริย์พม่าซึ่งไม่ได้ระบุถึงการจัดตั้งสถานกงสุลอังกฤษในพม่า สื่อเลือกใช้ประเด็นดังกล่าวในการสนับสนุนความเชื่อที่ว่าทางการพม่ามีความเป็นปรปักษ์ต่อรัฐบาลอังกฤษ แม้หนังสือพิมพ์จะตระหนักถึงความเป็นไปได้ที่พม่าซึ่งยังปกครองในฐานะรัฐอิสระจะปฏิเสธคำขอจัดตั้งสถานกงสุลอังกฤษในพม่าอยู่ก่อนหน้านี้ก็ตาม (*Friend of India*, 11 December 1851, 785) *Englishman* กล่าวว่าหากราชสำนักพม่ายังคงต่อต้านการจัดตั้งสถานกงสุลอังกฤษต่อไป รัฐบาลอังกฤษอาจไม่เหลือทางเลือกอื่นใดอีกนอกจากการทำสงคราม (*Englishman*, 17 January 1852, 2) หนังสือพิมพ์ที่มีแนวคิดสุดโต่งยัง

ไม่เชื่อมั่นว่าการเจรจาทางการทูตจะสามารถแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในพม่าได้เนื่องจาก
สื่อเชื่อว่าทางการพม่าเองไม่ได้มีความจริงใจที่จะแก้ไขความขัดแย้งแต่เริ่มแรก ข้อมูลที่ได้
จากคนอังกฤษในพม่าที่กล่าวถึงการระดมกำลังพลของกองทัพพม่าและการสร้างปราการ
ล้อมเมืองย่างกุ้ง รวมถึงพฤติกรรมอันเป็นปรปักษ์ของราชสำนักพม่า ทำให้ *Englishman*
และ *Friend of India* อ้างว่ารัฐบาลอังกฤษ-อินเดียไม่สามารถหลีกเลี่ยงสงคราม
ครั้งที่ ๒ กับพม่าได้อีกต่อไป และยังแนะนำรัฐบาลเตรียมระดมกำลังพลเพื่อทำสงคราม
ครั้งนี้ (*Englishman*, 3 February 1852, 3; *Friend of India*, 5 February 1852, 82) รายงาน
จากผู้สื่อข่าวสองคนที่ตีพิมพ์ใน *Englishman* ได้สะท้อนแนวคิดของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อ
สถานการณ์ในพม่าได้เป็นอย่างดี โดยผู้สื่อข่าวรายแรกกล่าวว่า ‘รัฐบาลอังกฤษ-อินเดีย
มีทางเลือกในการแก้ไขสถานการณ์ในพม่าเพียงสองวิธี คือระหว่างการทำสงครามขึ้นแตกหัก
กับพม่าหรือจะยอมตกเป็นเบี้ยล่างของรัฐอันป่าเถื่อนแห่งนี้ไปตลอดกาล’ (*Englishman*,
12 February 1852, 2) ผู้สื่อข่าวอีกรายเน้นย้ำว่ารัฐบาลควรการเข้าแทรกแซงในพม่าเพื่อ
ล้มอำนาจกลุ่มผู้ปกครองที่เป็นเผด็จการ และปลดแอกพลเมืองพม่าจากการปกครอง
อันกดขี่อย่างแรงด่วน ทั้งยังกล่าวว่ายบายประนีประนอมของผู้สำเร็จราชการรัฐบาล
อังกฤษ-อินเดียไม่สามารถแก้ไขสถานการณ์ความขัดแย้งในพม่าได้จริงตามที่หวัง
(*Englishman*, 12 February 1852, 2) ความเป็นนักจักรวรรดินิยม (Imperialist) ของหนังสือพิมพ์
ในก่อกัดตาปรากฏชัดในการรายงานข่าวอย่างต่อเนื่องในช่วงวิกฤติดังกล่าว โดยสื่อเริ่ม
ถกเถียงถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการเข้าแทรกแซงทางการเมืองในพม่าตั้งแต่เกิดกรณี
พิพาททางการค้าในช่วงฤดูร้อน ค.ศ. ๑๘๕๑ ในขณะที่รัฐบาลอังกฤษ-อินเดียไม่ได้คาด
การณ์ล่วงหน้าว่าความขัดแย้งทางการค้าระหว่างพ่อค้าชาวอังกฤษสองคนกับเจ้าเมือง
ย่างกุ้งจะเป็นชนวนที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสองรัฐแย่ลงได้ และกว่าที่รัฐบาลจะ
ตระหนักว่าไม่สามารถหลีกเลี่ยงสงครามกับพม่าได้ก็เมื่อเกิดกรณีพิพาท ณ จวนเจ้าเมือง
ย่างกุ้งแล้ว (Woodman 1962 : 139-142)

นอกเหนือไปจากการเรียกร้องให้รัฐบาลอังกฤษ-อินเดียเข้าแทรกแซงในพม่า สื่อ
ยังได้กล่าวถึงแนวคิดการผนวกดินแดนในลุ่มแม่น้ำอิรวดีหรือพม่าตอนล่างเช่นกัน
เนื่องจากอังกฤษได้ผนวกดินแดนอาระกันทางตะวันตก และตะนาวศรีทางตะวันออก

แผนที่พม่าแสดงบริเวณที่ถูกผนวกเข้าได้การปกครองของอังกฤษ-อินเดียหลังสงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ ๑ ใน ค.ศ. ๑๘๒๖ คืออาระกันและตะนาวศรี ส่วนดินแดนพม่าตอนล่างหรือแคว้นพะโค ได้ถูกผนวกภายหลังสงครามครั้งที่ ๒ ใน ค.ศ. ๑๘๕๓ (ที่มา Pollak 1979 : 11)

ภายหลังสงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ ๑ (ค.ศ. ๑๘๒๔-๒๖)* โดยมีบริเวณพม่าตอนล่างหรือแคว้นพะโคซึ่งยังอยู่ภายใต้การปกครองของราชสำนักพม่าตั้งอยู่ระหว่างกลาง ชนชั้นพ่อค้าและหนังสือพิมพ์ทั้งในพม่าและอินเดียเริ่มกล่าวถึงความเป็นไปได้ที่จะเชื่อมดินแดนของอังกฤษในแคว้นอาระกันและตะนาวศรีเข้าด้วยกันด้วยการผนวกแคว้นพะโคเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิอังกฤษ โดยสื่อในกัลกัตตาอ้างว่าบริเวณปากแม่น้ำอิรวดีเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้สัก และทำเรื่องอย่างกึ่งยังมีศักยภาพเพียงพอที่จะเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญแห่งหนึ่งในวันข้างหน้า (*Friend of India*, 11 December 1851, 785) นอกจากนี้สื่อที่มีแนวคิดสุดโต่งอย่าง *Englishman* และ *Friend of India* จะคาดการณ์ว่าสงครามระหว่างอังกฤษ-พม่าไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ สื่อทั้งสองยังเห็นว่รัฐบาลจำเป็นต้องผนวกดินแดนพม่าตอนล่างควบคู่กับการทำสงครามเพื่อเป็นหลักประกันในระยะยาวต่อความปลอดภัยต่อคนอังกฤษที่อาศัยหรือทำการค้าในบริเวณพม่าตอนล่าง *Englishman* กล่าวว่ารัฐบาลอังกฤษ-อินเดียจำเป็นต้องเข้าปกครองดินแดนในส่วนนี้ ‘เพราะไม่มีดินแดนส่วนใดในโลกที่จะอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติเทียบเท่าได้กับดินแดนในแคว้นพะโคอีกแล้ว ดินแดนที่มีคุณค่าแห่งนี้ต้องการเพียงผู้ปกครองที่มีประสิทธิภาพมากกว่าราชสำนักพม่าเพื่อบริหารและจัดการทรัพยากรในบริเวณดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพ’ (*Englishman*, 19 January 1852, 4) *Friend of India* ยังกล่าวเตือนว่าหากรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียเข้าสู่สงครามครั้งที่ ๒ กับพม่าโดยไม่ได้รวมดินแดนพม่าตอนล่างเข้าสู่การปกครองของอังกฤษ การกระทำของรัฐอาจถูกมองว่าเป็นการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาดได้ (*Friend of India*, 19 February 1852, 114-115) สื่อทั้งสองสำนักยังเชื่อว่าชาวพื้นเมืองที่อาศัยในบริเวณดังกล่าวพอใจที่อยู่ใต้การปกครองของรัฐบาล

* สงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ ๑ ค.ศ. ๑๘๒๔-๒๖ เกิดขึ้นจากการทำสงครามขยายดินแดนไปยังแคว้นอาระกันของราชสำนักพม่า ซึ่งนโยบายดังกล่าวของพม่าได้สร้างความกังวลใจต่อรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียในประเด็นเรื่องความปลอดภัยของแคว้นเบงกอลซึ่งอยู่ติดกับอาระกันของพม่า นอกจากนี้ยังมีข้อพิพาทเรื่องเขตแดนในบริเวณพรมแดนที่ทั้งสองรัฐต่างอ้างสิทธิในการครอบครอง สงครามยุติลงภายหลังการลงนามในสนธิสัญญามันดาโบ ค.ศ. ๑๘๒๖ ซึ่งบริเวณแคว้นอาระกันและตะนาวศรีเข้าถูกผนวกเข้าใต้การปกครองของอังกฤษ ในขณะที่พม่ายังคงสิทธิในการปกครองแคว้นพะโค หรือพม่าตอนล่าง ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างกลางของแคว้นทั้งสองที่ถูกอังกฤษยึดครองไปได้ (Woodman 1962 : 41-80)

อังกฤษ และพร้อมให้ความช่วยเหลือแก่กองทัพอังกฤษหากเกิดสงครามระหว่างสองรัฐขึ้น (*Friend of India*, 1 April 1852, 219; *Friend of India*, 8 April 1852, 226)

การสนับสนุนการเข้าแทรกแซงทางการเมืองในพม่ารวมถึงการทำสงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ ๒ ปรากฏชัดในรายงานของ *Englishman* และ *Friend of India* ตลอดช่วงวิกฤตการณ์ก่อนที่จะเกิดสงครามในเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๘๕๒ สื่อทั้งสองสำนักทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงแก่ชนชั้นพ่อค้าชาวอังกฤษที่มองเห็นประโยชน์จากการขยายอิทธิพลของอังกฤษในพม่า ขณะเดียวกันสื่อยังกระตุ้นและโน้มน้าวผู้อ่านรวมถึงรัฐบาลให้เห็นถึงความจำเป็นของการเข้าแทรกแซงทางการเมือง การทำสงคราม รวมถึงการผนวกดินแดนพม่าตอนล่าง ซึ่งสื่อเชื่อว่าหากรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียประสบความสำเร็จในการเข้าครอบครองแคว้นพะโคได้สำเร็จก็จะเป็นประโยชน์ต่อคนอังกฤษในพม่ารวมถึงยังเป็นการกำจัดการปกครองอันกดขี่ของพม่าออกจากดินแดนดังกล่าวอย่างถาวรภาคอนโคเน อย่างไรก็ตาม Hurkaru กลับมีส่วนร่วมในการกระตุ้นและกดดันผู้อ่านและรัฐบาลต่อแนวคิดการประกาศสงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ ๒ น้อยมากอย่างเห็นได้ชัด นอกจากทำหน้าที่ตีพิมพ์ข่าวสารที่ได้รับจากคนอังกฤษในพม่าแล้ว สื่อไม่ได้แสดงความคิดเห็นในเชิงสนับสนุนการแทรกแซงทางการเมืองในพม่าแม้แต่ครั้งเดียว Hurkaru มองว่าการส่งกองเรือรบอังกฤษไปยังย่างกุ้งเป็นการกระทำเกินกว่าเหตุทั้งยังคัดค้านการทำสงครามครั้งนี้เนื่องจากสื่อเชื่อว่าทางการพม่าไม่ได้มีแนวคิดเป็นปรปักษ์ต่อรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียเหมือนชาวลิอที่ได้รับจากคนอังกฤษในพม่า (*Hurkaru*, 12 December 1851, 654) นอกจากนี้ Hurkaru ยังกังวลว่าคนพม่าที่อาศัยอยู่ในบริเวณพม่าตอนล่างจะได้รับความเดือดร้อนหากเกิดสงครามระหว่างสองรัฐขึ้น* (*Hurkaru*, 11 November 1851, 534) ถึงแม้ Hurkaru จะคัดค้านแนวคิดการทำสงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ ๒ ตลอดช่วงเวลาวิกฤตก่อนการประกาศสงคราม แต่สื่อในสังกัดตาสำนักอื่น โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ที่มีแนวคิดสุดโต่งกลับตีพิมพ์บทความที่สนับสนุนการทำสงครามครั้งที่ ๒ กับพม่า รวมถึงการยึดครองแคว้นพะโคของพม่าอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความเป็นนักล่าอาณานิคมของหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ในสังกัดตาอย่างชัดเจน ในขณะที่รัฐบาลอังกฤษ-อินเดียซึ่งมักถูก

* Hurkaru รวมถึงสื่อสำนักอื่น ๆ เชื่อว่าคนพื้นที่ในบริเวณพม่าตอนล่างมีใจปฏิพัทธ์ต่อคนอังกฤษและพึงพอใจที่จะอยู่ใต้การปกครองของอังกฤษมากกว่าราชสำนักพม่า (*Hurkaru*, 19 January 1852, 75)

เข้าใจว่าเป็นผู้ริเริ่มให้เกิดการล่าอาณานิคมกลับพยายามหลีกเลี่ยงการทำสงครามครั้งนี้มาโดยตลอด ทั้งลอร์ดดัลโฮุสเซียยังได้แสดงความเห็นคัดค้านข้อเรียกร้องของคนอังกฤษที่ต้องการให้เกิดการขยายอิทธิพลของอังกฤษในเอเชียเช่นกัน (Woodman 1962 : 139)

บทสรุป

แม้งานเขียนของ Pollak Sar Desai และ Webster ได้กล่าวถึงบทบาทของคนอังกฤษอพยพในการสร้างจักรวรรดินิยมอังกฤษในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้อย่างละเอียด แต่มีงานเขียนไม่มากนักที่กล่าวถึงบทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อการขยายอาณานิคมอังกฤษ บทความชิ้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่าหนังสือพิมพ์เป็นอีกหนึ่งกลุ่มบุคคลที่สำคัญต่อการขยายอาณานิคมของอังกฤษการศึกษาพบว่าหนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาต่างกระตือรือร้นที่จะรายงานข่าวสารในเชิงลบต่อสถานการณ์ความขัดแย้งในพม่า รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียและราชสำนักซึ่งอยู่ในภาวะวิกฤติในขณะนั้น อีกทั้งยังเป็นທີ່ประจักษ์ว่าหนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงสำคัญของชนชั้นพ่อค้าชาวอังกฤษในอินเดียและพม่าซึ่งคนกลุ่มนี้มีความสนใจในผลประโยชน์ทางการค้าในบริเวณพม่าตอนล่างตามที่ Webster ได้กล่าวไว้ (Webster 1998 : 152) เห็นได้จากการที่หนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาเลือกใช้กรณีพิพาททางการค้าระหว่างคนอังกฤษกับเจ้าเมืองย่างกุ้งในฤดูร้อน ค.ศ. ๑๘๕๑ เพื่อกระตุ้นให้รัฐบาลอังกฤษ-อินเดียเข้าแทรกแซงในพม่า ดังนั้นหนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาจึงไม่เพียงมีหน้าที่รายงานข่าวสารของสังคมแต่อย่างเดียว บทบาทที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของหนังสือพิมพ์คือการเป็นกระบอกเสียงสะท้อนความต้องการของคนอังกฤษกลุ่มดังกล่าวที่ต้องการให้เกิดการแทรกแซงทางการเมืองในพม่า รวมถึงการทำสงครามและการผนวกดินแดนพม่าตอนล่างซึ่งคนกลุ่มนี้เชื่อว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการค้าของพวกเขา

การศึกษาของบทความนี้ยังพบว่า *Englishman* และ *Friend of India* ซึ่ง Kaul และ Webster ได้ระบุว่าเป็นสื่อที่มีแนวคิดสุดโต่งในเรื่องจักรวรรดินิยมอังกฤษ มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้ผู้อ่านรับรู้ถึงปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพม่า สื่อทั้งสองสำนักกระตือรือร้นที่จะตีพิมพ์ข่าวซึ่งในเชิงลบของทางการพม่าอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเรื่องการใช้อำนาจโดยมิชอบรวมถึงการปกครองที่ไม่มีประสิทธิภาพ การคุกคาม

ชีวิตและทรัพย์สินของคนอังกฤษที่อาศัยในพม่าหรือแม้แต่ประเด็นเรื่องความเป็นปักษ์ของราชสำนักพม่าต่อคนอังกฤษ ซึ่งรายงานข่าวทั้งหมดล้วนมีจุดประสงค์เพื่อสร้างความชอบธรรมต่ออังกฤษในการทำสงครามและการยึดครองดินแดนที่มีปัญหาแห่งนี้ ในขณะที่ *Hurkaru* เป็นสื่อเพียงสำนักเดียวที่ตระหนักถึงความไม่น่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้รับจากชาวอังกฤษในพม่าโดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นพ่อค้า ซึ่งสื่อเห็นว่ากลุ่มคนเหล่านี้มีผลประโยชน์แอบแฝงที่ต้องการให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลอังกฤษ-อินเดียกับราชสำนักพม่าเลวร้ายยิ่งขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้มีการแทรกแซงทางการเมืองในพม่าได้ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าภายหลังการเกิดกรณีพิพาทที่จวนเจ้าเมืองย่างกุ้งในต้นเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๘๕๒ บรรณธิการข่าวของ *Hurkaru* กล่าวเพียงว่าเขารู้สึกประหลาดใจและไม่คาดคิดว่าสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในพม่าจะบานปลายมาถึงขั้นนี้ได้ (*Hurkaru*, 19 January 1852, 75) และหลังจากเหตุการณ์นั้นจนกระทั่งการประกาศสงครามในเดือนเมษายน หนังสือพิมพ์ไม่ได้แสดงความคิดเห็นต่อสถานการณ์ในพม่าบ่อยครั้งเหมือนตอนก่อนเกิดกรณีพิพาทดังกล่าว แต่ *Hurkaru* ยังคงทำการคัดลอกจดหมายและรายงานข่าวในหนังสือพิมพ์ *Maulmain Times* ทำให้เหลือแต่เพียงหนังสือพิมพ์ที่มีแนวคิดสุดโต่งที่ยังคงรายงานข่าวเพื่อกดดันให้รัฐบาลทำสงครามครั้งที่ ๒ กับพม่าอย่างต่อเนื่อง

Webster ได้กล่าวไว้ว่าแม้เนื้อหาข่าวเชิงสนับสนุนการขยายอาณานิคมของอังกฤษที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ก็ลบล้างความจำเป็นที่จะเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้รัฐบาลอังกฤษ-อินเดียตัดสินใจประกาศสงครามครั้งที่ ๒ กับพม่า แต่เป็นที่แน่ชัดว่าลอร์ดดัลฮูซีได้รับอิทธิพลทางความคิดจากเนื้อหาข่าวดังกล่าวอยู่ไม่น้อย เห็นได้จากเนื้อหาในจดหมายที่เขาเขียนถึงเซอร์ เจมส์ ฮอกก์กล่าวว่าเขาไม่อาจตัดทอนความคิดเห็นของสาธารณชนที่สะท้อนผ่านหนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาต่อความจำเป็นของสงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ ๒ ได้ (Webster 1998 : 152) อิทธิพลของหนังสือพิมพ์ในกัลกัตตายังเป็นที่รับรู้ในแวดวงการเมืองในอังกฤษอีกด้วย แม้แต่เอิร์ลแห่งเอลเลนโบโรห์ (Earl of Ellenborough) ยังได้กล่าวต่อสภาขุนนางอังกฤษในวันที่ ๕ เมษายน ค.ศ. ๑๘๕๒ โดยเขาแสดงความเคลงใจว่าชนชั้นพ่อค้าชาวอังกฤษในพม่ากำลังร่วมมือกับหนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาเพื่อกดดันให้รัฐบาลอังกฤษ-อินเดียเข้ายึดครองดินแดนพม่าตอนล่าง เนื่องจากข้อเรียกร้องของคนอังกฤษในพม่าที่ต้องการให้มีการขยายอิทธิพลของจักรวรรดิอังกฤษเข้าไปยังพม่าได้รับการตีพิมพ์ผ่านหนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาอย่างต่อเนื่อง (*The Times*, 6 April 1852, 2) และ

เนื่องจากสภาพทางการเมืองของอังกฤษ-อินเดียในช่วงเวลานั้นที่ยังอยู่ใต้การปกครองของบริษัทการค้าอินเดียตะวันออก (East India Company) จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าความคิดเห็นของชนชั้นพ่อค้าชาวอังกฤษที่สะท้อนผ่านทางหนังสือพิมพ์ในกัลกัตตาเป็นอีกหนึ่งเสียงจากสังคมที่รัฐบาลต้องคำนึงถึง ซึ่งในครั้งนี้อีกในกัลกัตตาส่วนใหญ่ต่างเห็นตรงกันในความจำเป็นของสงครามและการผนวกแคว้นพะโคของพม่า (Webster 1988 : 153) สำหรับลอร์ดดัลโฮุสเซย์เองแม้ว่าเขาจะถูกหนังสือพิมพ์โจมตีในเรื่องนโยบายประนีประนอมและการเพิกเฉยที่จะเข้าแทรกแซงทางการเมืองในพม่าในช่วงแรก แต่เมื่อเขาตัดสินใจที่จะทำสงครามครั้งที่ ๒ กับพม่าแล้ว หนังสือพิมพ์ก็กลับเปลี่ยนท่าทีมาให้การสนับสนุนการทำงานของเขาย่างเต็มที่ *Friend of India* ในภายหลังได้แสดงความมั่นใจว่ารัฐบาลอังกฤษ-อินเดียจะประสบความสำเร็จในการทำสงครามรวมถึงการเข้ายึดครองพม่าตอนล่างได้ภายในหนึ่งปีตราบใดที่เขายังดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการฯ (*Friend of India*, 15 April 1852, 241-242) ซึ่งนับว่าเป็นครั้งแรกที่หนังสือพิมพ์สายสุดโต่งอย่าง *Friend of India* ซึ่งเคยวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของลอร์ดดัลโฮุสเซย์อย่างต่อเนื่อง จะแสดงออกถึงความเชื่อมั่นต่อการดำเนินนโยบายด้านการขยายอาณานิคมของเขาเช่นนี้

บรรณานุกรม

เอกสารต้นฉบับ

หนังสือพิมพ์

สถานที่จัดเก็บ : The British Library : Asia, Pacific and Africa Collections
The Bengal Hurkaru and the Indian Gazette, SM31 (1851-52)

๗๒ รัชตพงศ์ มะลิทอง

The Englishman and Military Chronicle, SM49 (1851–52)

The Friend of India, SM141 (1851–52)

แหล่งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

The Times Digital Archives (1851–52)

หนังสือต้นฉบับ

Cobden, Richard. **How wars are got up in India: the Origin of the Burmese War.** London : William & Frederick G. Cash, 1853.

Godwin, Henry. **Burmah : Letters and Papers Written in 1852–53.** London : Thomas Bosworth, 1854.

Martin, Robert Montgomery. **The British Colonial Library.** London : Whittaker & Co., 1837.

หนังสือเล่ม

Ahmed, A.F. Salahuddin. **Social Ideas and Social Change in Bengal, 1818–1835.** Leiden : E.J. Brill, 1965.

Bayly, C.A. **Empire and Information.** Cambridge : Cambridge University Press, 1996.

Kaul, Chandrika. **Reporting the Raj.** Manchester : Manchester University Press, 2003.

Pearn, B. R. **A History of Rangoon.** Rangoon : American Baptist Mission, 1939.

Pollak, Oliver B. **Empires in Collision : Anglo–Burmese Relations in the Mid–Nineteenth Century.** Connecticut : Greenwood, 1979.

Sar Desai, D.R. **British Trade and Expansion in Southeast Asia, 1830–1914.** New Delhi : Allied, 1977.

Webster, Anthony. **Gentlemen Capitalists : British Imperialism in South East Asia, 1770–1890.** London : Tauris Academic Studies, 1998.

Woodman, Dorothy. **The Making of Burma.** London : The Cresset Press, 1962.